

„ASACHI“

REVISTA ȘTIINȚIFICĂ LITERARĂ

Comitetul de Redacțiune: Dr. D. Cantimir, I. Negre, Grigore N. Lazu, C. Hogaș, V. C. Buțureanu, P. Antonescu și N. Juravski cu colaborarea membrilor Societății Asachi.

Viața, lucrările și scrierile lui GHEORGHE ASACHI

(1788 -- 1869).

Disertație ținută la 5 Decembrie 1881, cu ocazia aniversării societății „ASACHI“ de I. Negre.

(Urmare din No. 3, anul II)

Că n'a împedecat'o? Ce pute face Asachi singur în acele timpuri și împregiurări, când el n'a fost în acea comisiune, și când nu mai avea acuma la epitropia școlilor pe mecenatele și ne' vinsul conlucrătoriu Veniamin Costachi;—erau alții, dușmanii ai scoalei și dezvoltării naționale!!

Dacă oare care foi, ce patronaă reforma lui Mihai Sturza, se tipăriaă la institutul Albinei, după cum zice Dl. Sion, de unde D-sa scoate părținirea lui Asachi pentru reforma lui Mihai Sturza, acest argument, mi se pare foarte ușor și steril,—Institutul Albina, era tipografia, iar nu Asachi și principiile sale, și cred că Dl. Sion, știe ce este o tipografie, mai ales că D-sa este membru și al academiiei, pe când nemuritorul Gh. Asachi, care a studiat 16 ani în străinătate, care cunoștea țara și a muncit jumătate secol în ogorul dezvoltării

noastre culturistice și naționale, dînsul n'a fost membru academiei! . . . . .

E bine dar se căutăm și să drămăluim toate împrejurările, când vorbim despre apostolii dezvoltării noastre din acele timpuri.

VII.

Succesurile lui Asachi în ramul industriei naționale.

Gheorghe Asachi, n'a fost numai dascal: activitatea sa s'a întins în toate direcțiunile ce aveau de scop dezvoltarea Românilor, așa că Moldova datorerește lui Asachi nu numai organizarea învățemintului primar, aceluî gimnazial, a scoalei de inginerie, a scoalei de pictură, a teatrului național, dar chiar începutul și existența primelor scoale de meserii, din care pînă astăzi trăește scoala tehnică din Iași, înființată prin inițiativa sa la 1841, sub numele de scoala de arte și meșteșuguri, în care se înveța șese ramuri de meșteșuguri.

Asachi, nu numai că a stăruit în înființarea acestor instituțiuni, dar chiar le-au pus în aplicare și el însuși, în cât putem zice, că economia națională a avut în Asachi un apărătoriu, ca carele să-i dorim și în viitoru, contribuind și cu însăși fapta, la nașterea, formarea și dezvoltarea industriei naționale.

Asachi înființază cu spesele sale o tipo-litografie la 1828, mai întai în casele de la Mitropolie; pe urmă strămutată în casele D-lui Iorgu Ghica, unde este astăzi scoala de bele-arte, și de aci strămutată în casele sale la 1835.

De la 1828 și pînă la 1869, Asachi, înzestrase tipografia și litografia sa, așa de bogat că putea să efectueze toate lucrările priivitoare la tipografie și litografie. În acest institut industrial al său s'a u tipărit toate cărțile dintre anii 1828 pînă la 1840, când apoi a început a se mai înființa și alte tipografii. Tipografia lui Asachi a reîntrodus, după atâtea secole, tipărirea cu litere latine, fiind că tipografia de la Mitropolie ce exista atunci, avea numai litere cirilice. În acest institut al său au eșit cele întâi hărți românești, tablouri, peisaje și felurite deseme precum erau: *icoana lumii și tablourile domnilor români*: toate cărțile, revistele, hărțile, tablourile și ziarile eșite, de la 1828 pînă la 1869, sunt proba evidentă a acestui institut, și toate poartă titlu, tipografiei sale: *Institutul Albiniei*.

Care înse a fost în cele din urmă resplata a acestor sacrificii? Punerea institutului său în neputință, pe la 1860, de a mai pute continua și a se susține, din cauză că, oamenii rei și interesați, îi luară publicarea *foei oficiale*, copilul său, căci el este cel întâi, care a inaugurat la noi presa, și publicarea bulitinului oficial, și o dădură unui ebreu, fără macar o formă de licitație, în al al său mare institut *tipo-litografic*, s'a osîndit la neburare.

Bătrînul, nu zise nimica, de cît esclamă aceste cuvinte:

„Sic annorum labor quinquagintă remuneratur.“

Asta zî remășițile acestei tipografii, sunt închise în hambarele D lui Teodor Codrescu, și niminea nu se mai gîndește la ele; asemenea și cea mai mare parte din cărțile și mobilele lui Asachi, sunt închise tot în hambarele D-lui Codrescu, fără să se iee și să se pună la muzeu sau la o școală spre conservare. *Câtă decădere în omfîminte și datorie!!!*

Asachi a înființat asemenea prima fabrică de hârtie în România, cu care s'a compromis tot rodul muncii și economiei sale. Iată în câte-va cuvinte istoricul acestei fabrici: în partea de răsărit și mează-zi a orașului Piatra, departare ca de trei kilometre și pe șermeul drept al riului Bistrița, să ridică un mic platou, lângă poalele munților: acest platou este încungiuat, în plan mai jos, de mici grădini, fâneațe și lunci; o poziție încântătoare, numită de Asachi: *Petrodava*, și care face parte din moșia statului *Vălenii*, unde este și schitul de maice.

Gheorghe Asachi solicitară la Mihai Sturza ca să-l dea din trupul acestei moșii locul citat mai sus pentru a înființa o fabrică de hârtie. Mihai Sturza dădura lui Asachi acest loc ca proprietate vecinică a sa, și cu destinație de a înființa pe el fabrica de hârtie.

Construirea fabricii cu toate atenasele sale, și anume: localul propriu pentru fabrică, casele de locuință pentru Asachi; casele de locuință pentru lucrători, tragerea unui canal din Bistrița în lungime de 320 metri. s'au făcut în anii 1839 și 1840, sub conducerea D-lui Lăscar Stavri, elev al academiei Mihailene, pe care Asachi îl însărcinase anume cu aceste lucrări ca unul ce cunoștea limba germană.

În primavara anului 1841 să și începă fabricarea hârtiei, sub conducerea maistrului Mihail Hodocin.

Calitățile de hârtie ce se fabricau erau: hârtie ordinară pentru băcăni, și hârtie pentru scris vânăta și albă-gri. Dosarele autorităților din localitatea noastră dintre anii 1842 și 1856, sunt proba cea mai evidentă despre existența acestei fabrici. Hârtia de scris are încrustat numele lui Asachi, sub inițialele; *A. G.*

Trăesc și astăzi în orașul Piatra cetățeni, încărungiți acuma, cari spun că Gheorghe Asachi, după ce a construit fabrica și a început fabricarea hârtiei, petrece

mul în toate verile la fabrică: probă este că multe din scrierile sale poartă data și locul: Petrodava. Li spun că de câte-ori Asachi vinia în oraș, se oprea la scula primară, numită Domnească, și spunea băeților să vină Duminica la fabrică;—băeții ducându-se se întorcea fie-care câte cu un conț de hârtie. Li spun cum Asachi îi îmbrățișa, îi seruta și îi sfătuia să se silească la învățetura unica comoară, care poate să'i facă fericiți și buni cetățeni!

Asachi a trecut pe urmă exploatarea fabricii fiului său Alecu Asachi; acesta a ținut-o în exploatare pînă la 1854, ~~când a trecut-o venerabilului defunct Nicolae Vicot~~; care a ținut-o pînă la 1858, când defunctul Vicot, ruinat cu desăvârșire, din cauza guvernelor vitrige și a concurenței străine, a încetat ori-ce exploatare și fabrica s'a închis. Care a fost deci cauza că această fabrică după o existență de 14 ani, cade în neputință ~~de a mai pute~~ continua?

Vitrigimea guvernelor, nepăsarea noastră și concurența străină, boale de care suferim și astăzi; boale care vor ucide și de aci înainte ori-ce întreprindere națională, dacă vom sta tot în astă nepăsare!

Nu toți părinții virtuși și buni patrioți, au fericirea un fiu lor să-le calce pe urmă. Această nenorocire a avut-o și bătrînul Asachi, căci feciorii săi Alecu și Demitrie, n'au calcat pe urmele părintelui lor, cu toată creșterea și instrucția îngrijită de li-au dat-o. Acestia au răpit, după moartea părintelui lor, mai tot micul avut și suvenirii remas după bătrînul Asachi; așa, moșia Petrodava a venidut-o mai întăi la niște poloni, acesteia unui ebreu, care o stăpânește și o espluatează astăzi: lată în ce mână a ajuns munca lui Asachi, și locul ce'l înzestrază ca un paradis, și unde din cînd în cînd își repausă bătrînețile sale. Din toată munca lui Asachi, din toate înzestrările făcute pe acest loc, mai există as-

tă-zî frumoasa grădină, de pe platou, înzestrată cu toliuriți pomi roditori și casele în care locuia Asachi.

Tot ast-fel, și casele din Iași a lui Asachi, zidite de El însuși la 1835 și pe care era sepată maxsima sa „*lucrul și al meu repaus*,” sunt trecute în mâni streine, așa, că generațiile actuale și cele viitoare sunt lipsite de mângâerea de a vide și a zice: „*Aci a locuit Asachi*”, precum sunt lipsite de mângâerea și puțința de a zice: „*aci a locuit Anastasă Panul; aci s'a făcut alegerea lui Cuza; aci a locuit cutare învățat și patriot al Moldovei*”, căci toate aceste case au trecut și trec succesiv în mânilor streinilor și cu deosebire a jidanilor, și aceasta din cauza nepăsării noastre și a autorităților, căci nici macar acestea nu s'au îngrijit ca casele, în care au trăit asemenea oameni mari ai Moldovei orî s'au făcut cutare acte mărețe pentru Români, să nu treacă în mânilor străinilor, ci să se conserve, destinându-se macar pentru scoale. Cât n'ar fi încălzită și inspirată junimea care ar învăța carte în casa în care a trăit Asachi, Panul său s'a ales marele și nemuritorul Alexandru Cuza!!

Să sperăm că generațiile ce se ridică vor fi însuflete de sentimente mai sênatoase și mai patriotice și vor repera relele făcute de antecesorii ei.

VIII.

Publicatiile si scrierile lui Gheorghe Asachi.

Activitatea cea mare, prodigioasă și sacrificiile enorme a lui Asachi, sunt acele produse în domeniul literar, științific și a diverselor sale scrieri și publicații. Act este vast, este prodigios, este sublim.

Asachi ave de scop și temelie progresul național, deșteptarea intelectuală și națională a Românilor, iar ca mijloc pentru atingerea acestui scop erau: scoalele naționale, teatrele, societățile științifice și filarmonice, presa și toate acele instituțiuni care luminează spiritul, cultivă inima și dezvoltă sentimentele: toate acestea le-au pus în lucrare prin activitatea și știința sa, în cursul unui bine de jumătate de secol.

Providența însăși îl pregătise pentru aceasta muncă vastă și grea. Barbat inteligent; capabil, activ, înzestrat cu studii literare, științifice și arhiologice; plus cunoștința a șapte limbi, pe lângă limba patriei, căci cunoștea cu perfecțiune limbele: Polonă, Rusă, Latina, Germană, Italiană, Franceză și Engleză: era deci înzestrat cu toate cunoștințele, talentele și armele necesare unei misiuni atât de *mari și sântē*: Apostol și regenerătoriu al limbei și naționalității poporului Român, și în adevăr că le-au întrebuițat cu folos.

Z i a r u l

A L B I N A R O M A N A

La 1829, pe când niminea nu știa ce se petrece în țară și afară de țară, din cauza lipsei de *presă*; pe când nu se știa nici să cunoștea în țară, acest puternic mijloc de exprimare a opiniunii publice, a acestei formidabile puteri, numită opiniunea publică a unei țeri, Gh. Asachi, pune temelcia și începutul celui întâiu ziar român în țara noastră: **Albina Română** la 1 Iunie 1829.

Iată ce zice Dl. Mihail Cogălniceanu asupra acestei importante lucrări.

„Se făcuse câte-va încercări, afară din țară, de a înființa un ziar Român, așa: Racocea la Lemberg 1817; Karcalechi în Buda la 1822 și C. Roseti la 1828 în Sacsonia, însă toate încercările și ostinelele lor rămase fără rezultat.

Numai singuri doi bărbați nu perdură curajul: I. Eliadi în Muntenia, care înființa și susțină *Curierul Românesc* la 1 Aprilie 1829 și Gheorghe Asachi în Moldova, înființa: *Albina Română*, la 1 Iunie 1829, care a continuat timp de 33 ani, și când! Atuncea când era impusă censura!. Aceste ziare adaugă Dl. Cogălniceanu, în acele vremi, fură o adevărată revoluție între Români. Ele deschise o lume nouă, punându'i în contact cu cele-alte popoare mai civilizate, arătându-le faptele, propășirile și mai ales driturile.

Amvon mai înalt de cât toate anvoanele, auzitorul lor era pretutindine și glasurile lor străbăteau în palatele bogăților, în căsuțele răzeșilor și posesorașilor. Politică, pre cât le era ertat; științe; arte, literatură, morală etc. ele au tratat; clase întregi fură prin ele deșteptate; luminate și chemate la viața publică. Așa, că *Albina* și *Curierul*, au respîndit în starea de mijloc, mai ales, mai multe idei, mai multe credinți nobile, mai multă învățetură de cât însăși scoaiele . . . . .

Albina dar și *Curierul* au deschis drumul inteligenței !)

Pentru susținerea acestei foi, și a tuturor publicațiilor nelor, Asachi ș'a înființat tipografia sa proprie. *Albina* românească a continuat 33 de ani sub numele de *Albina Română*, *România*, *Patria*, gazeta de *Moldova* și în cele din urmă *Patria* 1858—60.

Pe lângă acest ziar, Asachi a mai redactat următoarele foi: *Icoana lumii* în anii 1840, 41; 64 și 65. *Spicuilor*ul de la 1851—42. *Arhiva Albinei României* de

¹⁾ *România Literară* din 1855 Iași No. 4, pag. 52 și 53.—Vezi și *Revista* *ne* *Dacia Literară* de M. Cogălniceanu din 1840 Iași.

în 1811—46 Și o foaie rurală sau economică numită *Haris* ¹⁾.

Când cineva privește munca colosală ce trebui să-și aibă doi Gheorghe Asachi în redactarea și scrierea atâtor foaie în acele timpuri unde era lipsă și de inteligențe și de mijloace, și când vede că astăzi sunt orașe unde nu se lucrează nici o carte, nici o foaie periodică, își poate închipui orî-cine munca și sacrificiile lui Gheorghe Asachi — Așa în cât adesea mă întreb care este progresul generațiunilor noastre, sub raportul muncii, sacrificiului și devotamentului pentru binele Patriei?

Spre a vede fie-cine sentimentele de care era inspirat Asachi, în toate actele sale, dăm aci, spre edificarea generațiunilor actuale; *moto Albinet Române* și o frasă din prefața de la *Albina Română*, precum și o poezie autobiografică: *despre Trântor și Albină*.

Moto la ziarul Albina Română:

„Este albinei dor și lege
Din flori miere a culege“ ²⁾.

Dăm aci o frasă, din înainte cuvîntare, făcută la cel dintai număr a *Albinei*, din 1-iulie Iunie 1829:

„*Albina Românească* astăzi vede întâi lumina zilei, și tinerele sale aripi le cearcă, în ostentivitatea sa călătorie, miș și miș de flori cu felurite vâpșele și miresmă împodobesc câmpul pre carile, ea va se sboare, însă numai acele flori îi vor fi plăcute care aduc mană și îndecare, de însăși blînda ei fire povățuită, se va feri de cele ce sunt amăgitoare frumuseței, cari ascund șarmec și venin în sinul lor.“

¹⁾ V. Pop. *Ibidem* pag. 182—Vezi asemenea *Dacia literară* din 1859 ediția II p. 79.

²⁾ Vezi frontispiciul la *Albina Română* de la 1 Iunie 1829 anul întâi

Iată și alegoria făcută la finea acestei înainte precu-
vântări în No 1 al Albinei, alegorie între *Albina* și
Trântor:

„Trântorul“ Spune, spune mică albină
In cotro mergi acum trează?
Când a soarelui lumină,
Pe cest câmp nu scântează?

Incă tremură pe foaie
In munți roua și pe ripe,
Nu te temi să ți se moaie,
Delicatile aripe?

Incă florile 'n miite,
Stând in umbră tupilate,
Țin închise și'n vâlite,
Bobocelile plecate.

De ce șorî ca o segeată,
Care aerul despică,
De unde vii tu mânecata,
Și'n cotro albina mica?

Lină'i viața mea și bună,
Fără multa osteneală,
Cele care alții adună,
Prânzu'mi dau chevirmisală.

Așa trântorii urmară,
Am trăit așa tot biuo
Cu cara la altul ceară
Suge miere ca și mine.

Albina. Dice all ina 'n repegiune,
Lucru toate vinge 'n lume,
De voești, șburând to'i spune,
A mea sistemă și nume.

Eu' s'albină românească,
 Al meu dorul 'i ș'a mea lege;
Pre câmpia pămîntească,
Din flori miere a culege.

Ale mele surioare,
 Când abia se luminase,
 Dulce pargă de pe floare
 O căra de mult acase.

Eu de farinac amorțită,
 Zăcut timpuri multe—aice.
 Și abia me simt trezită,
 In acest minunt ferice!

Alcu! lucru mult m'așteapta,
 Multe câmpuri voiū petrece,
 Unde soarta te indreaptă
 Mergi și tu, că timpul trece,

Și mă lasă in a mea cale,
 S'adun ceară, dulce miere.
 Că de-a mele și de a-tale,
 Zile, samă ne vor cere.

IX.

Stuvel istorice, balade, poezii, fabule.

Imaginațiunea și creațiunea lui Asachi, în aceste genuri de scrieri, sunt prodegioase, sunt vaste; este tot ceea ce o imaginațiune vie, o erudițiune și cultură profundă, un spirit cugetător și creator, o inimă nobilă și plină de sentimente patriotice, pot să producă.

În nuvelele istorice, în balade, n'au rămas lapte mărețe, isbînzi victorioase, tradițiunii naționale, din trecutul glorios, pe care să nu le descrie cu tot focul inimii și puterea judecăței și a imaginațiunii, și să nu le cânte în versuri homerice și în melodii apolonice. Nu este, zic, nici o întâmplare mai însemnată din istoria patriei, care să n'o fi cercetat, scris și publicat, așa vom cita : *Elena Dragoș* sau *fiica lui Ștefan cel Mare*, *Ana și Turnu lui Butu*; *Cetatea Neamșului*, *ziua din urmă a municipiului Iașenilor* (Iassiorum) nuvelă istorică de o importanță ne-prețuită; *Zvidrigolu*, nuvelă din istoria Poloniei, *fuga lui Petru Rareșu* prin munții din județul nostru; *Izabela și Petru Rareșu*, epizod din istoria patriei; *Romidava*, nuvelă și tradiție istorică despre venirea lui Bogdan Dragoșu și restatornicirea principatului Moldavei la 1359; *Alexandru cel Bun și trecirea imperatorului Paleologul prin Moldova la 1425*; *lupta moldovenilor cu călării germani, în Borussia* pe la anul 1422; *cuvîntul cel din urmă a lui Ștefan cel Mare, către fiul său* la 1503. În fine o mulțime de întâmplări din viața și faptele poporului român; toate însoțite de tablouri respective; cu un cuvînt Asachi era mai mult de cât pasionat în acest gen de scrieri, pentru a desmormînta și reînvia gloriile străbunilor noștri, acoperite de rîutatea vremii și de negura neștiinței, că să le transmită nouă și posterității ca tezaure neprețuite.

Asachi are ca moto pentru acest gen de scrieri maximsa din Ovid:

„*Et pius est patria facta referre opus.*”

(Cuvios lucru este a aminti faptele Patriei.)

Ovid (Tristium)

Ca exemplu vom aduce aci câte-va pasaje din scrierea: *Doçhia și Traian*.

III Mihail Cogălniceanu, criticând acest gen de scriere al lui Asachi, zice: *Dochia și Traian* este una din capetele de operă a lui Asachi, cea mai importantă; în ea găsim cea mai erudită literatură, cel mai mare talent în zugrăvirea însușirilor și frumuseților munților Carpați; cea mai adevărată poezie; simplă, firească și plină numai de podoabe naționale; în fine, totul este mărit în descrierea acestui epizod: totul este bun, frumos, potrivit, ideile și stilul.

Iată cum începe Asachi descrierea baladei *Dochia și Traian*.

Între aripele arzătoare crește umbros și'nalt fenic,
 Vermile și urzește o lume nu mai'n sinul unui spic,
 Vulturulm place sborul pe a furtunilor aripe;
 Bucură-se fără crudă în adîncul unei ripe,
 Așa firea înțeleaptă prin un farmec minunat,
 Pre zidire cu simpatie cătra un lucru să legat.
 Pentru omul este patria a Eleziei cimpie
 Unde toate'i se arată și'n resună 'n armonie.

După aceste, Asachi, începînd descrierea munților Carpați, zice „Acestor munți sunt Romîni datori pentru a lor păstrare, de la epoca cădereii imperiei Apusene, căci au fost un timp plin de nenorociri, în care numai un car său un cal repede putea feri pe lucrătorul șesului de armele său fearele barbarilor.”

Dupe ce Asachi finește descrierea munților Carpați și cu deosebire muntele Pionul său Ciahlăul, apoi dă balada privitoare la *Dochia și Traian*.

Balada.

I.

Intre piatra detunată
 Și-al sahastrului picior,
 Vezi o stîncă ce-a fost fată
 De un mare Domnitor.
 Acolo de rea furtună
 E lăcașul cel complit,
 Unde Vulturul resună
 Al său cântec amorțit.
 Acea Doamnă e Dochie
 Zece ori 's a ei popor!
 Ea domnează'n vizunie
 Peste turme și păstor.

II.

La frumusețe și la minte
 Nici o fată'i sămăua.
 Vrednică de-a ei părinte,
 De Decebal, ea era.
 Dar când Dacia a impilat'o
 Fiul Romei cel mărit,
 Pre cel care ar fi scapat'o
 De-a iubi aū juruit.
 Traian vede astă zina
 De și e biruitor,
 Frumuseței ei se'nchină
 Se sub-jugă de amor!

III.

Imparatu'n zadar cată
 Pe Dochia imblânzi,
 Vêzënd patria ferecată
 Ea se 'ndeamnă a fugi
 Prin a codrilor potica

Ea ascunde al ei traiū,
 Acea doamnă tinerică
 Turma paște peste plaiū,
 A ei haină aurită
 O preface în șalag;
 Tronu'i iarba iuverzită
 Schiptru'i este un toiag.

IV.

Traian vine'n astă țară,
 Și de-a birui deprins,
 Spre Dochia cea fugară
 Acu mâna aū întios.
 Atunci ea, cu graiū ferbinte,
 Zamolcisis, o zen! striga,
 Te jur pe al meu păriute
 Astă-zî, rog, nu mă lasa!
 Când întinde a sa mână
 Ca s'o stringă'n braț Traian,
 De al ei Zeu scutita zina
 Se preface'n bolovan.

V.

El petroasa ei icoană
 Nu'ncetează a iubi,
 Pe ea pune-a sa coroană,
 Nici se poate despărți.
 Acca peatră chiar vioae
 De-aburi copere a ei sin,
 Din a ei plâns naște ploae,
 Tunet din al ei suspin!
 O Ursi'o privighiază
 Și Dochia dese ori,
 Peste nourî luminează
 Ca o stea pentru păstorî.

Unul din genurile de scrieri a lui Asachi a fost și
 genul poetic, cătră care ave un dor și o tragire din
 copilărie, precum însuși o declară aceasta în epilogul
 din fruntea poeziilor sale: el a înbrăcat multe fapte

și întâmplări în pană poetică; asemenea un alt gen de creație al seǔ este și fabulele, prin care, ca și un alt timp, conform timpului și împrejurărilor, în care a trăit, facem moravurile stricate.

Cu exemplu, dăm aci câte-va poezii și fabule.

T i m p u l f u g e .

Timpul fuge cu iuțală,
Dar peirea noastră vine,
Să nu pierdem vr'o clipală,
Zile să trăim senine.

Am văzut că'n primăvară
Cămincașta noastră o floare
Că nătrouăse pînă'n seară
Că apoi cu zina moare:
Timpul fuge . . . .

Auți'm mari cuvinte
Că filosofică gură;
Că nu țin alta minte
Că căt asta'nvățetură:
Timpul fuge . . . .

Un mare mergă, altul vine,
Că cel mare cel mic pere.

Noroc trainic numai ține,
Dar nici vechnică durere:
Timpul fuge. . . .

De ce-avem înțelepciune
Intr'o viață-atât de mică?
Când ea alta nu ni spune,
Fără că, nu știm nimică:
Timpul fuge. . . .

De vrei ochii ca să vază
Pe ornic timpul îndată
Acul ce în jur rotează
În loc de minute arată

Timpul fuge cu iuțală
Eăr peirea noastră vine
Să nu pierdem vr'o clipală
Zile să trăim șenine!!!

Reproducem și două din fabulele sale, foarte muscătoare, la adresa celor fanfaroni și lingușitori:

Două spice

Un nălțatâ mândră frunte
Un deșert spic defăima
Pe un spic plin de greutate
Ce în jos se atârna.
Că deci l'a lui vecin:
„Nu te, lucrul curios
Că tu capul așa jos!
Jucătoare spicul plin
Ați răspuns faceastă ceartă:

„Nu doresc a mă schimba,
„A mea frunte a'și rădica
„Când de tot ar fi deșartă.

Ursul, Paserea, Șerpele și Momița.

Un selbatc urs de munte
Cu ochi miei și lată frunte
Vrind să'și facă carieră
În a curței naltă sferă,

Unde trăia vite-o mie
Sub a leului Domnie,
De vecini aŭ întrebat
Cum să între la'mparat?
„Mergi, momiŭă zis, sărind;

Paserea Iaŭ spus „cântând”
Șerpele'i da un alt plan:
„Vrând a fi bun curtezan,
„Mergi pe plintice veciu
„Târîndu-te ca mine.

Arte, teatru -- Calendare.

Asachi pe lângă că era versat în literatură, știinŭ, pe lângă că era poliglot, era special și în știinŭle matematice, în inginerie, arhitectură și pictură

El este, care a dat naștere și început, la noi, școlii de *bele-arte și pictură*. Cele mai frumoase fapte și tradițiuni, din viața poporului Român, le-aŭ reprezentat și zugrăvit în tablouri foarte frumoase. El a lucrat colecțiunea de tablouri a Domnitorilor noștri și o mulțime de alte monumente și peisaje locale și străine. Așa vom aminti tabloul, care înfățișază pe **Alecsandru cel Bun**, Domnul Moldovei, primind corona din mâna ambasadorilor lui Ioan Paleologul la 1425; **Tabloul**, ce reprezintă pe zina **Dochia și Traian** cu perspectiva **Pionului**; **lupta eroică a Moldovenilor** la 1422 cu călarii germani; **Bătălia de la Baia**; **Invingerea lui Albert și Dumbrava Roșe** la 1497, **Tabloul**, ce reprezintă înmormântarea soldaților morți la **Valea-Albă** 1496; -- **Ovid** în mijlocul **Dacilor**; **tabloul cronologic al Domnilor**. În fine o mulțime de aceste tablouri istorice și naționale, care de care mai importante.

Tot Asachi, este care a format cel întâiu în țară, harta țerei și acelor alte continente, formând: *primul atlas în limbă țerii*: toate aceste tablouri, peisaje și hărți le-aŭ dat la lumină încă de pe la 1833—40.

(Va urma)

I. Negre.

TABLOU ȘI CADRU.

Cât este de frumos marele cadru a naturii, a tot ce vedem în jurul nostru și înconjură tabloul vecinicii!—Câtă variațiune în miile și iarăși miile ornamente, cât pitoresc și cât geniu în arabesc și frescuri, în întreruperi, legături și popularia variantelor ornamentale, ce desordine aparentă în colorit și jocul ne întrerupt a luminei, și totuși câtă armonie, câtă perfecțiune și regularitate în perspectiva generală, în unitatea întregului acestui cadru!—Este universul!—De ce însă nu a fost dat omului simțitor să nu pôta privi și să nu priceapă de cât uimăi sublimitatea armoniei ce găsim în generalitate, de ce, pentru a fi mai espliciți, omul, dacă nu în realitate, cel puțin imaginar, să nu pôta crede că găsește în părțile cadruului, frumoșul perfecțiunea și înrudirea estetică a generalității? Sau poate decepțiunea este răbușul care să se însemne vrâsta oamenilor, a popoarelor, al universului? Dar nu mă mulțumesc cu un asemenea răspuns pesimist; eu cer ca logica și dreptatea să răspundă și până când nu-mi vor răspunde, voi întreba ne-conteut: *de ce?*

Am zis că cadrul încadrează tabloul eternității. De ce dar omul nu se îndeletnicește să privească și să admire numai tabloul, la ce-și abate privirile spre cadru? Înțelege el oare ce privind tabloul, privește, mult privește, dar privind simte numai și nu vede nimic, de oare ce eternitatea se simte, dar nu se vede și că neputând să vadă ceia ce simte, trebuie se remaie nemulțumit?—Ori când și de câte-ori cu ajutorul puternic a gândirii așternim înaintea ochilor noștri tabloul invizibil a eternității, de atâtea ori cuprinși de o sfântă speranță, cuprinși de o emoțiune ne definită, ca și cum ne așteptăm a se desvăli înaintea-ne o mare taină presimțită și dorită, cuprinși și de o liniște momentană atât de bine plăcută, în cât acele momente conțin uitarea multor răni și suferințe, tocirea multor petre de încercare ale vieții; sau

ca și cum după un îndelungat timp de restrîcște și pericole, am fi ajuns la portul scopurilor noastre, unde vom sta puțin pentru a ne odihni puțin și reînvi puterile, și iară vom porni . . . . cum, iară? . . . . dar, căci dat este omului sa tot meargă înainte; decî, vom merge, vom tot merge până când vom ajunge la scopul tuturor scopurilor, la moarte, la reînvierea formei, la o noue viață, trecând timp de o clipă pală prin eternitate—de atâtea ori zic, stăpăniți de așa impresiuni, ne prosternăm înaintea tabloului și cu sîlă rădicăm privirile noastre profane spre el, dar ce vedem? ca o perde ce se pune pe ochii noștri oboșiți, un mister ne pătruns, căci vroind cu ochi muritori să pătrundem ceia ce credem că a avut un început și că nu va avea sfârșit, producem prin încercarea cutezătoare în inima noastră întuneric și lumină, ură și amor, geniū și idiotism, în fine ca o presimțire al haosului pe care unii îl numesc eternitatea, nemurirea, infinitul, Dumnezeu, iară alții, moartea, întâmplarea, providența, totul, dar și atâtea-î totul! În adevăr am simțit totul, de văzut însă nimic nu am văzut! Trudiți plecăm privirea de pe tabloul misterios, mulțumiți cel puțin că sunt asemenea simțiri putend pentru câte-va momente să ne distragă gîndirile noastre de la grijile și necesitățile zilnice, mulțumiți a ne regăsi în cadrul tabloului, prin care și numai prin care sîntem și noi în drept a ne prenumera ca o picătură făcend parte din acel tablou, din eternitate.

În adevăr, după credința multora—pöte și a mea—nimic în univers nu pere. Eternitatea se reflectă, se repetă și în atomi; vietăți și obiecte nu mor, nu se distrug, sunt eterne, căci vietăți și obiecte cu timpul se detiorează, detiorându-se mor. mörtea însă este transițiunea obligatorie, fatală, de la viață spre viață, este rezonul și sorgintea unei alte vietți, este continuarea vecinicultui *eră* și *astăzi* spre un vecinict *măine*, în fine, este o nouă viață, este re-noirea formei, dar sub ce formă? eată întrebarea. Ast-fel de credință constituie

Încă una din cele mai sublime iluzii și speranță pentru mângierea speciei omenеști. Adesea ori însă cuprinși de desgust, alte ori de descurajare, de o justă ură și de buna judecată, ne întrebăm dacă nu ar fi mai folosită lumea, când multe vieți și o dată moarte, moarte se remăie? Ce tristă mângiere pentru noi, când gândim că tiranii de toată mâna, de la împărați și până la vatavi de ogradă, că intriganții, spoliatorii, lugușitorii și curtizanii, bigoții, camatarii și cumulatorii, pedoșii și neghiobii, au să revie după moarte pe acest pământ sau sub formele lor anterioare, sau pōte sub forma de animale răpitoare, sau ierburii veninoase! Pentru spiritul omenesc, a căria dorință și țel este de a tot merge înainte fără a muta în dărupt, câtă descurajare în această reîntōrcere este vine, spre punctul de plecare; câtă amărăciune nu strângem în sinul nostru, când vedem că nici prin moarte nu putem scapa de uriciunea răului.—Alte ori buna judecată, ambițiunea noastră și delicatēța simțirilor noastre se va întreba, care va fi în viața viitoare forma noastră și al ființelor ce ne sunt scumpe și iubim, și care cercul nostru de cunoștințe? Și apoi cu ce consolăm pe omul ajuns la mōrment; trudit, slăbit și sfărămat? Cu însuși cauza trudei și a nimicnietei sale, cu ceia ce acum este bucuros să nu mai aibă, în viață?! . . . .

Dar în fine ne credem vecinici—să ne mulțumim și cu stăru și să nu uităm că punctul de plecare și al nostru și al veciniciilor noastre—poate ca un slab reflect, o rază perdută din tabloul eternității—este în cadru; că noi aparținem cadrului și el noue. Să știm dar a ne mulțumi cu ce a fost destinat să fie al nostru și c-an fost dat să pricepem.

Așa dar să privim puțin cadrul în părțicelele sale. La prima vedere suntem isbiți de diferența reprodușă în forme din cauza perspectivei. Oruamentele care de departe par a fi principalele și cele mai armonioase în frumuseța formei și colorit, de aproape văduse sunt specii gros cioplite, aruncând pre multă umbră

și întunecând meritul, adevărata frumuseță a sute de mici ornamente ciselate de Creator cu o finetă și gustul unui artist zular, ce pare că înadins a vroit să ascundă operele sale sublime privirilor profane. Acele specii brute se disting numai prin marea cantitate de aur și alte poliedri; material scump acumulat pentru a luci de departe, în apropiere însă le fac ridicole și nu ne putem opri a nu calcula la câte sute mici și modeste ornamente ar putea și ar fi trebuit să fie de ajutor și înfrumusețare atâta material grămădit pentru o singură specie! Locul ce ocupă o asemenea enormitate, una singură, este înspăimântător. Se resfață cu suficiență și aroganță, caracteristica a totul ce parvine unde nu merită și de abia încapă în spațiul în care adevăratul merit ar fi în stare să-și clădească o altă lume, un alt univers, mai mult, imensitatea! Pare că întreaga frumuseță a cadrului naturii caută să fie subjugată răului gust și materialismului acelor specii discordante al întregului. Numai ele se gustă și să se folosească de bunurile și plăcerile naturii; aer, mare și continent, căldura soarelui, lumina zilei, a lunii și a stelelor, își inchipnesc că sunt create numai pentru dânsule. Un lucru însă nu le convine, căci cu toate că întunecă meritul prin reslătire, la rândul lor se simt și ele încomodate și strămtorate de cătră merit prin însuși modestia aostului domn. Este oare necesar de adăos că majoritatea unor numina ornamente, care vëzute din departare ne arată un complex de frumuseță estetică, iar de aproape un ce ne cioplit, încunjurat de mici ornamente, perfecțiune de săpătorie și armonie artistică, în întregul lor și cu toate la un loc poartă numele butucului gol, usurpând și cu acest mod renumele și meritul micilor ornamente prin faptul unor regule oarbe și fatale, după mine unul, regule ce voiți numi oare fatale scurse din cadrul eternității și picate în univers ca să-mânța nedreptății?

Nu trebuie să uităm încă miriadele de alte ornamente ale

naturei; în primul loc constelațiunile, vîetașile aerului, al apei și al pămîntului, apoi și alte părți ale naturei cu munți, mări și riuri și cu ne sfârșita sa vegetațiune.—Găsim apoi și aici repețindu-se fazele ce vedem în ornamentul om; cel mai tare este și mai mare, chitul disformat înghite sute de mici pești de totă frumuseța, crocodilul desgustos îngâna pînă la copilașului, vulturul sfășie păsărica cîntăreată, lupul mîrșă, holbora iuveninează flîra de alături; pe unde este umbra mai moale și umbra mai recoroasă, șerpele veninos se alungă speriat de ascuțitul seș șuer; unde este lacul mai verde, hrîsca ridicolă saltă uricios și numai sîrele, luna și stelele remîna o adevătată și ne patată poezie, dar știți de ce? fiind că sunt departe de noi!

Dar tot ne remîne ultima consolațiune — se zice că suntem eterni, căci eternitatea se repetă, pînă și în atomi. Fiecare ornament, om, animal, arbore, flîre, firul ierbeii, tôte în parte au spaciul lor, cerinul lor, un cerc de activitate, un scop și cînd ochiul liber nu mai pôte zări, vine microscopul să se destăinuiească noul universuri, alte spaciuri, alte vîetăși. Când își vine să esclame că și negativul nu numai că există, dar că conține viață și moarte, spaciu și scop. Suntem eterni, căci așa precum marea generalitate a naturei posedă particulele sale, asemenea fie-care particică își are propria sa generalitate, care se compune din alte particule, și tot astfel pînă în infinit.

Pentru a sfârși și localiza disertațiunea prezentă, să descriem una din miile generalități a naturei. Suntem în România, frumoasă, mică țară, un punct în noianul universului, blestemată ca perdată de imperiul mare, de rase străine. Suntem latinul; un pumn de strănepoți a lui Trajan dispărțiți de gîrta de patria mamă, deslipiți din cadrul de lângă sinul ei și cîntărești între Carpați și Dunăre, cu menire să formăm un alt ornament latin, de sine stătător, avînd Carpații ca răsărit și Dunărea ca cîngătoare, iar delta acestei să-i fie pan-

glică. E frumoasă țara noastră, E o grădină, un frumos ornament, susceptibil de perfecțiune, dar mic, prea mic între altele ornamente imense, parvenite, pretențioase, întunecând adevăratul merit cu umbra imensității lor, sfărâmând dreptul divin cu dreptul celui mai mare și întinzind necontentit peste noi acea umbră al ornamentelor sale gros cioplite și de rău gust. Acuma ne răpesc Bucovina, acuma Basarabia, lăsând panglica Dunărei numai cu un capăt și acuma încercându-ne să ne sfășie incingătorea. Limba românească prin graiul ei ne reamintește fala Romei și această reamintire a menționat în inimile noastre iubirea de țară și mândria latină. Trebuie să piară, să o înădușim, ziceau ei, dușmanii seculari, și s'au pus pe lucru. dar nu reușiră, căci în bordeile țărănești, ornamente pröste, sub sumanele roase și rupte, ornamente și mai pröste. băteau inimii românești, o! aceste, ornamente fără greș, sanctuare ne pătrunse care au știut să reziste și să păstreze limba și cu ea virtutea strămoșească. Și ce-a zis limba românească de secolii în gura poporului, în litopsiți, în doine și la altar, falnic au resunat la Grivița și la Plevna, și ce-au zis acolo tunul românesc, falnic a strălucit pentru vecie ca corona de oțel pe fruntea primului Rege, ca corona simplă de aur pe fruntea primei Regine. Corónele, țara, opinca, rege și regină sunt atâtea mândre ornamente românești, sunt viitorul României!

Dar locuitorii țării? Și aici ornamentul-om arată mai aceleași fase de bine și rău, iubire și ură, progres și barbarie, proprie speciilor omenesti. Un lucru înse caracterizază pe Români. Mai puțin flegmatici ca Englezii, mai puțin frivoli de cât Francezii, mai puțin egoiști de cât Germanii, mai puțin poetici de cât Italianii și mai puțin mândri de cât Spaniolii, acest minus în rău unit cu obicinuita cantitate în bine, ne face mai dispuși a ne putea tine pe o cale de mijloc și de cumpănire în progres; pare că este cauza și pöto singura cauză, care ne'a dat aripi și am trecut cu atâtea înlesnire, fără transițiune și fără sguduire peste secolii și a în-

să ajungem pe națiunile im-
 pante în civilizație și să punem țara în rândul marii fa-
 mili europene.—Caracter ferit de asimilare și spirit prac-
 tic, el ne-a ferit de multe estreme triste ale civilizațiunei,
 extreme ce pătează istoria altor țeri și pe care ele caută a
 le scoperi cu zdrențe aurite, cu lanțuri învălite în flori, cu
 mizeria arzătoare și activitatea febrilă ale industriei, cu orașe
 strălucite, cu palaturi și monumente superbe, toate aceste orna-
 mente ce nouă Românilor ne lipsesc, bune și frumoase, dacă
 de multe ori ele nu ar servi de cât numai pentru a ascunde
 în donul lor ceia ce din fericire ne lipsește, miseria extremă,
 lipsa libertăței, crimul și viciul, desgustose ornamente, trist
 decorul al moravurilor făcând cortegiul civilizațiunei și seco-
 lului al XIX-le; în fine o stare de lucruri ce vom caracte-
 riza foarte bine cu titlurile a trei opuri moderne, *Rabugas*,
Miseria în haine negre, *Viciul în frac și mânuși*. În ade-
 văr Români nu s'aun distins prin artă și literatură aduse la
 perfecție, nu aun orașe mari și corăbiul multe, industria le li-
 psește, agricultura e singura lor resursă, dar le va avea; în
 schimb inuse u'aun avut, nu aun și să sperăm că nu vor avea
 în țara lor ghilotina și spânzurătoarea în permanență, hoși și
 răvitori celebri, constituiți în societăți; jesuiți; calăi ere-
 ditari; feudalism; petroliști, clubul miserabililor; tribunalul
 secret; zugrumători; *Maison d'or*; fanatici; mormouli; res-
 tauratori corsicane; clubul bețivilor, *chantagiul*; vânzatori de
 toate ominești pentru fabrici; hoși de copii; nenorociți ce se
 hănuie jocând pe frânghie și inghițind coșite; reprezentanți
 și națiunei alungați din cameră din cauza credinței lor re-
 ligioase; sutimi de oameni murind de foame și frig; o lu-
 me întreagă în aur și zdrențe, în palat și în taverne, în ca-
 lă și în tină, în gropile închisorilor și la cârma statului,
 în masa verde și în streangul calăului, în biserică și la mar-
 ginea pădurol; o lume fantastică, sculpturi îngrozitoare în
 cadrul vieței, care te face se preferi viața sălbătăciei francă
 și hăul și al salbaticului în codrul seu, vieței acelor hidre

civilizate. Românul primește civilizațiunea ca un progres și nu ca un mijloc; se civilizează și progresează lesne, fiind că are spirit asimilator; pentru el civilizațiunea este o lăina frumoasă ce trebuie pusă pe un corp frumos; nu este spiritualist dar nici materialist; nu-î vine în gând să fie nici ateu nici fanatic și de obicei râde de amândoi, nu este interesat să devie milionar, dar nici cerșetor nu vrea să fie, proselitismul îi pare ridicul, proletarismul îl desgustă; filantropia constituită în cluburi și acțiuni, cu drept cuvânt îi pare a fi un mijloc comod de a practica mila creștinească cât se poate de cftin și cu multă laudă ne meritată; prodigalitatea la dânsul este o adona natură. Nu are nici hărnicia binelui, dar nici hărnicia răului. căci e pre-lazzaroni din spiță și destul de orientat din obicei. Cu un cuvânt, Românul este așa precum ca Român pretind să fie omul, nici perfect bun, nici perfect rău.

Ast-fel sunt Români, ast-fel e țara lor, mici ornamente fin ciselate, aruncate într'un colț al marelui cadru și țara se numește România, cuvânt magic, care astă-zî să scrie cu două litere simbolice, una corona regală de oțel, simbolizând țaria și dreptatea, alta corona regala de aur, simbolizând virtute și artă.

.....

Cât de mult m'am înșelat crezind că prin localizarea disertațiunei mele, voi sfârși-o! Dar m'am înșelat, căci rămân încă două ornamente cu totul invizibile, făcând parte din om și numai după ce le voi descrie, voi putea spune: Am sfârșit, am zis. Aceste sunt inima și gândirea.

Dacă vom numi tot ce vedem și simțim, lume văzută și ne văzută; dacă ne închipuim întregul univers, de la atom, de la vietatea microscopică și până la ultimile limite al firmamentului și mai departe, până la ultimile extremități ale probabilităților, până la acel ceva, problemul nunt de unii vecinicie, de alții ne-sfârșirea, de alții perfecțiunea și

puțin, Dumnezeu; dacă pentru un moment ne inchipuim acest întreg este o clădire uriașă și dacă tot pentru un moment numai personificând pe Dumnezeu, zicem că el este marele arhitect al clădirei; că compasul în mânele sale a desluit infinitul, gradele a însemnat timpul, echerul și cum-pasa a stabilit dreptatea, puterea atracțiunii și armonia for-melor: mistria, tăria, iar materialul a fost, tot ce opus in-dividual, se unește, ie formă și subsistă prin legea atracți-u-nii; dacă vom zice apoi că marele arhitect al universului luând acel material în mânele sale, cu puterea eternității și cu voința perfecțiunii i'a dat miș și iarăși miș de forme ro-tunde pe care aruncându-le în spaciū rotitoare, prin acea for-ța le-a făcut susceptibile de perfecțiune, adică le-a dat po-sibilitatea că pornind din mânele sale, din sinul său, să revie-tereași la dânsul, atunci cu spaimă și cu mândrie ne amin-țim că gândirea noastră cu aceeași putere supremă cu care ea creat universurile, poate face și mai mult, căci este în stare să cuprindă în clipală toate lumele vezute și ne vezute, să le percurgă cu iuțala fulgerului și ne mulțumită cu a-ția, pe imensa creațiune cu totul ce conține, până și cu prealunțirea viitorului, cu speranța nemuririi, se-o închidă în tabloul spaciū al inimei noastre. Dar, inima noastră conține, reflectează creațiunea! Cât este de mică și totuși de imensă, ce profundități și ce liman, ce mare furtunoasă și ce port de deșapare, cât intuneric și câtă lumină, ce haos amețitor și to-luși numai un mic rezervoriū pentru câte-va picături de sânge!—Ornamentul creațiunii, inima, însuflat de ornamen-tul ornamentelor, gândirea—și una și alta în cadrul vieței—omul le duce cu sine, poartă ori-unde merge creațiunea cu dânsul, în sinul său, o reflectă cu privirea, o domnește cu puterea creatrice ale gândirei sale . . . . .

Dar dacă este ast-fel, ce este Dumnezeu, ce este omul? Căci nu cum va aceea eternitate căutată de noi, tabloul pe care l'am încadrat în cele trecătoare ale vieței și a uătorei,

Înainte de căria îngenunchiăm și ne rugăm, nu este mai aproape de cât credeam și nu cumva tocmai fiind-că este atât de aproape, îl căutăm atât de departe peste firmament, mai departe, peste sferele matematice, peste negativul și poate și mai departe, până unde imaginațiunea nu poate trage după sine nici pe negativul? Și dacă gândirea noastră este atât de puternică, în cât în micul spațiu al inimii poate să ascundă întreaga creațiune, cu secolii trecutului, cu prezentul și poate și cu viitorul, nu sunt eu la rândul meu creator, dator să zidesc alte universuri, alte spații, imensitate și nemurire demne de gândirea mea? Cum, nu sunt eu prin urmare acel tot, acel infinit, perfecțiunea însuși, tabloul eternității și numai prin un capriciu a mândrii mele divine, mi-a plăcut să rătăcesc în cadru? Dar atunci nu am de cât un pas să fac, nu am de cât mâna să întind și rădicând perdeaua să acopere tabloul mistic, să revin și să reintru în drepturile mele divine!

Dar ce oare mă împedecă în calea mea triumfală, ce cutează să oprească pe falnicul creator? Mici puncte preserate în cadrul vieții, unele umbrite de o salcie plângătoare, altele de monumente de granit și marmoră, aceste mai modeste, numai de o simplă cruce, ce sunt ele care mă opresc și ce însemnează tîdvele amblematică, cu mâni osoase, ținînd o coasă? Ce vîd scris pe o urnă sfaramată? *Memento mori?* Moarte, morminte? . . . O! nemernic verme, tu-ți închipuiai că ai aflat nemurirea în fundul călămărilor tale, imensitatea în inima ta debilă, tu pe care gândirea ta te făcea deja creator, tu, credeai că îngâmfându-te cu inima ta, ai sfârșit cu toate, și cu scrierea ta, dar de un lucru uitase-ți, de moarte!

Morminte. lăviți de piatră și pământ, preserate ici colo în drumul vieții, pentru ca bietul călător să se odihnească pe ele: locuinți mici, pridvorul necunoscutului, prin care odată intră, rămâne el însă acolo sau se duce mai departe, cine

...? cum, vei mă opriți pentru a ajunge la scopul dorit, la
 certitudine? Și tu moarte, nici tu nu-mi vei spune secretul
 morții? Sunt mormintele calea spre ea, vâlul tău negru
 este el perdea tabloului ce caut să rădăc? Și odată în
 tărâțele tale, gândirea mea puternică, scânteie divină ce la
 cerul ei luase miș de universuri în brațe, nu va mai via și
 tăcerea nu va mai bate? Ce taină îngrozitoare și cu toate a-
 ceste date în noi presimțirea veciniei, când pretindem că
 avem nemuritori, că moartea nu este de cât tranzițiunea
 de la o viață spre alta, mormântul locașul prin care pătrun-
 dem în nemurire. Dar cine s'a întors de acolo pentru a ne
 asigura că așa este? Nimine, și ori cât am repeta aceste în-
 trebări, mormintele staū mute . . . tăcere pretutendeni . . .
 am înprăvit . . . am zis . . . .

Gr. N. Lazu.

Ranele noastre sociale

ȘI

Mijloacele de a le lecui.

Este poate prea îndrăzneț din partea mea, o pană
 tânără și ne experiență, a ridica și discuta această ces-
 tiune, față cu alții pe care experiența și o instrucțiune
 mai înaintată i-a pregătit și i-a făcut cunoscuți omeni-
 tal și țerei noastre în special ca ponderatori prin cuvânt
 și faptă; totu-și eū cred că în această mare balanță a
 societății se pot cumpăni toate chestiunile și dacă sunt
 unele prea slabe să li se mai adaugă ceva spre a se
 întări și a fi de folos, totul este a se vedea dacă cele
 expuse ating punctul vital al cestiunei.

Sunt dureroase pentru țară disputele politice, care de un timp în coace la noi au devenit ceva inerent de viața noastră, în cât tot acela ce întrunește oarecare merite personale și calități superioare, nu țintește de cât a deveni un șef de partid, punând la dispoziția capacității sale pentru prosperarea partidului său, fără a avea în vedere dacă nu lucrează în contra propriilor sale patrii; este destul numai ca în jurul său să fie un număr destul de însemnat, care să lucreze în sensul ideilor sale. Nu putem zice că în cea ce privește legile noastre fundamentale nu s'a lucrat și nu să lucreze încă mult pentru îndreptarea lor, așa în cât să ne putem pune alături cu statele cele mai liberale din lume; dar aceste legi ating numai în un mod trecător, rancele țerei noastre, nu că legile noastre nu sunt bune, nu că acei ce le aplic nu sunt demni (aici poate avea mulți protivnici care ar proba cele ce susțin ei, și însă am cu totul o altă părere) ei noi, aceluia care nu se aplic legile, înțelegem legile țerei dar nu le îndeplinim, căci nu putem: nu pot plăti birul, nu pot trăi onest căci n'am mijloace de existență, sunt viciat cât mizeria mă îngrozește.

După mine unul răul își are rădăcinile sale plantate cu totul în alt pământ, de cât acela pe care-l scormolim de atâta timp; el nu stă în legile fundamentale ale țerei, ele sunt destul de bune și suficiente, ci în starea noastră socială, care nu păstrează armonia între statele ei, ci o adevărată discordanță; să mă explic: între clasa bogată, poreclită de veacuri cu numele de nobili și între clasa saracă poreclită și a nenobililor, unde este treapta mijlocitoare, acea legătură ce este semnul armoniei sociale, clasa de mijloc a industriașilor, comercianților, meseriașilor și a funcționarilor? (nu e vorbă că sub titlul de funcționari avem o clasă îndestul de numeroasă, vom arata însă ce felu de clasă este ea). Ne ea

stând în noi armonia socială, mersul ei va fi tot de-așchiopătând și ori ce încercări spre bine nu vor da rezultatul dorit, până nu vom lecu această rană: *data mijlocie*.

Legile generale de dezvoltare ale omenirii merg înainte, ele îmbrățoșază toate clasele și le dispune astfel în cât, una prin alta să formeze un tot, al căruia progres este progresul, civilizațiunea realizată până în acel moment; cum însă la noi poate a se aplica această lege, când ea nu poate îmbrățoșa toate clasele sociale? așa dar cum voim noi ca țara să progreseze, să se întărească din ce în ce mai mult stratele sociale?

Cum să pot întări stratele noastre sociale, aceasta stă după mine o chestiune, care trebuie bine pătrunsă și în care nu dau a se înțelege ceea ce mie nici nu mi s-a întonționea, adică a ridica stindardul luptelor sociale din apusul Europei, chestiune cu totul străină pentru noi, și care nu poate fi încă ridicată, fiind că noi suntem la începutul unei mișcări sociale, pe când apusul Europei a îmbătrănit în ea; de aceea voi eu examina chestiunea indiferent de aceste mișcări sporadice pentru noi. Formă stratelor sociale, stă rezemată, ba așa putea zice, clădită pe independența individuală; aceasta fiind teza, să o examinăm:

Un individ este independent atunci când cunoscându-și datoriele sale pe care le îndeplinește adliteram, este muncitorul propriei sale dezvoltări; el știe că munca sa îi aduce un profit, acel profit este capitalul existenței sale, pe care nimene nu îl poate ataca; cu acest capital individual ponderează în societate; dar ce să nu înțelegem: neproporțiunea capitalurilor strică acest echilibru, unul are mult și voiește a avea și mai mult, altul are puțin, ba poate prea puțin și pierde și acesta; din acest moment și unul și altul nu mai au indepen-

dența individuală; acel ce are și vre să aibă încă și mai mult își uită datoriile către cei alți; neonestitatea îl acaparează, el devine apasătorul, destrugătorul semenilor sei; acel ce a pierdut și cât avea, să demoralizată, pentru el datorie nu mai există, munca are un profit de hazard, devine ne-încercător și în această stare mizeria îl cuprinde.-- Neegalitatea capitalurilor dar este pedica cea mare în țaria strater sociale; s'au propus multe leacuri, dar ele îmi par prea radicale și primejdioase: așa repartizarea capitalelor deopotrivă între indivizi ar crea o clasă de nelucrători, ce ar voi să se folosească numai de munca altora; «*eu n'am (acel ce nu muncește) tu (care muncești) trebuie să-mi dai*» și alte asemenea leacuri ce se învârtesc în jurul acestei chestiuni.

La noi aceasta neegalitate sub-zistă ba încă în proporțiunile cele mai marcante, însă stratele sociale nu au o întocmire permanentă, de multe ori ele se luzează; această condițiune este cel mai mare avantaj în sensul deslegării tezei noastre: cum se poate preintimpla neegalitatea capitalurilor și conșegvențele ei: prin intermediul unei a treia clase mijlocie între aceste 2, care să pue în respect năzuințele celei întâi și să ajute pe cea a doua; deci chestiunea să mișcă în jurul clasei mijlocii.

Există la noi clasa mijlocie?

De și respunsul meu ar părea curios. *Nu există clasă mijlocie la noi*, cu toate acestea el reprezintă curatul adevăr; la noi industriași, comercianți, meseriași, mai nu vedem cu ochii, avem însă reprezentanți în această clasă, avem pe funcționari, opozanții celor întâi adică nu producători ci consumatori.

Cum dar să lecuim noi această stare anormală dintre stratele societății noastre? sa vedem de ce se ocupă lumea noastră inteligentă, cum dezleagă ea această chestiune atât de vitală pentru țara noastră.

Luând în mână orice jurnal, de mai înainte știți ce spune el. . . . Nu e bun guvernul, nu aplică legile, el trebuie răsturnat; sau: oamenii de la cârmă sunt nedemni, fac numai interesul partidului lor, interesele personale mai înainte de toate (nu și a le noastre) etc. că poporul e în mizerie, funcționarii obijduiți, proprietarii pervertiți și câte altele, vorbe trecătoare, care toate se învârtesc în jurul unei idei: „duceți-vă voi să venim noi.“ Alte jurnale din contra: bun e guvernul, țara prognoază și ar merge și mai bine dacă opoziția n'ar fi perversă și altele, adică: „tăceți voi ca să vorbim numai noi.“ Aceste observațiuni le fac acei puțini la număr, cari din fericire n'au intrat încă în lanțurile partidelor politice; de alt-feliu l'ai auzi că zice, sau că are mare dreptate jurnalul său nu, după cum caută și colosea partidei din care face parte. Mai departe, constatările din țara noastră au un alt scop de cât interesele partidelor? făcându-s'au veri o dată slături ca să avizeze la mijloacele de îndreptare a relelor ce ne bântuie țara? prea puține așa în cât am putea zice de fel. Mai zilele din urmă ni-am informat că s'a făcut o societate de încurajare și ajutorare industriașilor meseriașilor: iluziuni!.. dar ai mai întâi industriași, comercianți și meseriași? Poate mi s'ar răspunde: avem comercianți, avem meseriași: înșalare! în câtă vreme nu e industrie, comercianți nu avem ci numai niște samsari; meseriași? dar aceștia sunt niște adevărate efemere ce depind de punga cea fluctuantă a funcționarilor consumatori țerei noastre.

Ați greși mult cătră publicitatea noastră dacă nu ași spune totul; din timp în timp în timp citești în câte o coloană părăsită a jurnalului, cum plânge țara și poporul, nu avem industrie, străinii ne spiculază, nu avem comerț, străinii ne vând, nu avem meseriași, străinii ne în-

șală etc. Eremiade zadarnice, a căror reflex este triplul eou al realității; nimic nu se face mai departe din acest punct de vedere, totul intră în tăcere, ca și cum relele arătate ar fi fost lecuite prin aceste simple vătări.

Oare timpul deșteptării noastre n'a sosit încă? e deosebitulă mizeria ce ne bate la ușă, e amară pâinea ce o mâncăm și pe care n'o s'o putem lasa macar urmașilor noștrii; -decî să lăsăm tristele împărecheri de partide politice și să ne ocupăm de ranele noastre ca să nu ajungă cangrena a distruge totul, să cercetăm cauzele relelor și să discutăm asupra mijloacelor de îndreptare, nu numai să trâmbițăm că e rău și apoi să punem mâinile în șolduri.

Aceste zise să intrăm mai deaproape în chestiunea noastră.

Am cercetat începuturile industriale din țările apusului, ele nu pot fi aplicabile la noi și în aceste timpuri, am cercetat începutul industriei Rusești, ea însă nu este fructul societății, ci pleacă din a-tot puternicia guvernului și ca ast-feliu fără tărie prin sine însuși. Care să fie leacul acestei rane la noi? Din cele observate am ajuns la convicțiunea că numai o societate tare poate pune începutul unei industrii naționale sigure și cu durată, am văzut noi că din cele espuse până acum tăria socială se sprijină pe capitalul individual; iată toată greutatea în rezolvirea problemei noastre; cum s'ar putea forma capitaluri individuale, care să reprezinte o tărie socială cu ajutorul căria să se poată pune un început industriei.

Dupâ mine singura salvare a noastră atârnă de la rezolvirea în mod serios a acestei chestiuni.

La noi clasa mijlocie este reprezentată prin consumatori, funcționari; cum am putea ajunge ca din acești consumatori pentru un moment, să facem capitaliști și apoi producători?

Am cercetăm pozițiunea funcționarului.

Nu fac funcționari oamenii cu cunoștinți de carte, care au capitaluri bănești (sunt excepțiuni: funcționari ărașii care fructul căpătuirilor din luptele politice și funcționari cu capitaluri, acei cari vor să ia de pe un boiu pe pielea pei); ei ofer munca lor de alt-feliu ingrata: a scrie perpetuu, a vorbi sau a umbla, în schimb pentru un salariu sigur pe cât timp va fi onest (cu numeroase excepțiuni când întră afacerile politice și sub cuvântul de interes în serviciu îl pune în disponibilitate); siguranța pe la finele lunii își va primi leafa este acea putere atractivă, care îngrămădește tinerimea la breasla funcționarismului, având înaintea lui perspectiva de a înainta la o leafă mai bună la moartea șefului, sau la promovări din partea oamenilor politici cu influență în instanța din care face el parte și pe care-l servește la ocaziuni, devenind în politică agentul său cel mai neobișnuit. Cu părere dă rău îmi fac dese ori aceste reflecțiuni: funcționarul ca om, nu mai are caracterul conștiinței sale dar al interesului, și-l pot asemăna cu o mîmă, ași putea zice necuvîntăteare, care merge după dorul celor mai tari de cât el în politică. Cu leafa cât are funcționarul își întreține familia de astă zi până la moarte, ne fiind în stare a pune la rezervă cum zice vorbii: parale albe pentru zile negre; iar când îl apucă unele vremi rele de boală sau alte nenorociri, se înclină în datori, din care nu poate eși cât trăește; aceasta este soarta funcționarului onest. Sunt funcționari, cari au capitaluri și încă destul de frumoase, acele însă sunt fructul său al neonestității, mituirei, delapidării etc. sau al viciului zgârceniei.

Ce perspectivă lasă funcționarul, familiei sale?

Barăciu. — Copii funcționarului, cu cunoștinți de carte, ajungând în traiul lumii celei mari, fără alt capital de

cât învățetura, spre a se pute hrăni devin prin necesitate postulanți și în urma multor stăruinți îi vezi și pe ei funcționari—Ași putea întinde mult și departe istoricul funcționarului, eu cred însă că în aceste puține cuvinte am atins îndeajuns situațiunea socială a funcționarului.

Ast-feliu fiind funcționarul, el este o povoaară necesară pentru societate.

Asupra acestui punct stă preocupățiunea mea și asupra inteligențului, dar saracului funcționar mi s'a oprit cugetarea voină a rezolvi cheștiunea începutului de industrie, comerț și meserii la noi în țară.

Cum s'ar pute face din funcționarul onest un capitalist? Iată cum am dezlegat eu aceasta cheștiune:

Din leafa sa funcționarul abia are cu ce-și îndeplini necesitățile stricte ale vieței; el nu mai are de unde pune de o parte; însă statul s'a constituit de fapt epitropul funcționarului oprindu-i pe tie-care lună 10% din leafa lui; această sumă se varsă în casa numită a pensiunilor timp de 30 ani, după împlinirea căruia termen funcționarul obosit și stors de puteri în urma unui serviciu neintrerupt încetează de a mai funcționa, bucurându-se de dreptul lefei sale pentru tot restul vieței, el devine pensionar.

Am luat ca cifră mijlocie din lefurile ce dă statul funcționarilor suma de 200 lei, aceasta sumă aduce vărsările următoare în casa pensiunilor: 20 lei pe lună, 240 pe an, 7,200 în timp de 30 ani.

După încetarea din viață a pensionarului, ce se face cu capitalul seū? Noi nu cunoaștem, n'am văzut nici o dare de samă a acestei case. Ce se face cu banii ce se încasaza regulat lunar de pe la funcționari? Eară și mister. Ce se face cu reținerile a atâtor nenorociți funcționari carii n'au ajuns la timpul de 30 ani de servi-

do și nu murit? Ce se fac cu reținerile funcționarilor îndepărtați din serviciu? Toate aceste întrebări rămân fără răspuns. Intunericul cel mai adânc domnește asupra mersului acestei case; atât vedem că, Camera în fiecare an numește câte o comisiune financiară care să verifice gestiunea casei pensiunelor: comisiunea cu ocaziunea votărei în bloc a bugetului, intercalează și raportul său, care votat, totul întră iară-și în tăcere.

De unde aceasta epitropie atât de vitrigă? Ce bineînțeles aduce ea țerei? Mi s'ar spune, nu vezi atâta pensionari?

La aceste voi răspunde următoarele:

Mai întâi din punctul de vedere al dreptului: este în drept statul a se face epitropul unor majori? Nu, nici o lege fie ea cât de arbitrară nu recunoaște nimăruî acest drept; deci casa pensiunelor este o instituțiune a careia așezământ este ilegal. ea nu are rațiunea dreptului de a fi.

Mi se va spune însă: ea este o instituțiune aprobată și întocmită de țară prin reprezentanții săi. Este adevărat, dar în câtă vreme acea instituțiune nu aduce nici un folos vezut țerei, este ilegală față cu dreptul, nefolositoare față cu țara, și trebuie să cadă. Mi se obiectează încă: și în alte țeri din apusul Europei mult mai învercitate de cât noi, au o casă a pensiunelor. Și acesta încă este un adevăr, noi însă cari nu stăm sub același raport de propășire atât materialmente cât și moralmente nu suntem în drept de a le imita; poate acolo să fie de folos casa pensiunelor, la noi încă nu; am luat tristul obicei de a imita tot ce vedem la popoarele apusene fără să vedem mai întâi dacă această momițarie este compatibilă cu pozițiunea și interesele noastre; destul e ca Franța să aibă casa pensiunelor pentru că și noi să o avem; de ce oare nu ne silim a imita Fran-

ia și pe carea iudustrială și comercială? Nu putem ni se răspunde; nu încercăm, nu lucrăm pentru a ajunge acolo, răspund eu.

Constatat fiind acest lucru: casa pensiunilor este ilegală și nefolositoare, și trecem mai departe.

Ca să nu fim tacași de destructori numai în scopul de a arata răul fără a înlocui prin alt-ceva golul adus prin eliminarea casei pensiunilor, casă care în 30 ani atinge și trece peste colosala sumă de 1 miliard după cum voi arata mai la vale, arătăm și mijlocul prin care ea să se înlocuească.

S'a înființat la noi o casă de economie care realizează pentru capitalul orî-cărui depunător folosul sigur de 6% pe an; să se formeze o casă, fie ea cu numele de *casă de rețineri*, de economie etc. care, ca și casa pensiunilor să încaseze regulat și lunar din casa statului, reținerile de 10%, punând acei bani în exploatare și cu beneficiu la casele mari și la întreprinderile sigure.

Am calculat pentru cifra mijlocie de 200 lei leafă pe lună, ce devin reținerile de 10% pe timp de 30 ani, iată rezultatul socotit cu profitul casei de economie adică 6% pe an.

1) După închierea întâiului an, reținerile sunt în sumă de 240 lei; profitul lunar de 6% pe an al acestor rețineri pe anul I-iu este 6 lei 67 bani; deci capitalul funcționarului cu leafa de 200 lei, din rețineri aste de 246 lei 67 bani.

2) După închierea anului al II-le: 246. 67 capital + 240 suma reținerilor + 21 lei 85 bani profitul, total 508 l. 52 b.

3) După închierea anului al III-le: 508,52 capital + 240 reținerile lunare + 38 lei 02 profitul, total 786 l. 54 b.

4) După al IV-le an 786,54 + 240 + 55,15 = 1081 l. 69 b.

5) " . V: „ 1081,69 + 240 + 73,38 = 1395 „ 07 „

6) " . VI: „ 1395,07 + 240 + 92,70 = 1727 „ 77 „

- 7) După al VII an $1727,77 + 240 + 113,19 = 2080$ lei 96 b.
 8) " . VIII " $2080,96 + 240 + 134,99 = 2455$ " 95 "
 9) " . IX " $2455,95 + 240 + 158,15 = 2854$ " 10 "
 10) " . X " $2854,10 + 240 + 182,70 = 3276$ " 80 "

Și ast-feliu mai departe.

- 11) La al XIX an = 8480 " 36 "
 12) " XX " = 9248 " 03 "
 13) " XXI " = 10,064 " 04 "
 14) " XXII " = 10,931 " 40 "
 15) " XXIII " = 11,847 " 14 "
 16) " XXIV " = 12,824 " 57 "
 17) " XXV " = 13,862 " 21 "
 18) " XXVI " = 14,963 " 95 "
 19) " XXVII " = 16,133 " 40 "
 20) " XXVIII " = 17,374 " 19 "
 21) " XXIX " = 18,692 " 53 "

- 22) După 30 ani profitul total " = 20,092 " 11 "

Așa dar în timp de 30 ani, cifra mijlocie de leafă de 100 lei pe lună, prin reținerile lunare de 10 la sută realizează frumoasa cifră de 20 mii lei capitalul unui funcționar. Ce se face acum cu acest capital al funcționarului după moartea lui? Nu se știe. Nouă însă ni se pare că lucrul se petrece ast-feliu: acel nenorocit funcționar care moare sub povoara ocupațiunei sale mai înainte de acest termin fatal, lasă capitalul său pentru a se bucura un alt funcționar cu o ocupațiune mai ușoară și care are prin urmare o șansă de a trăi mai mult. Oare este dreptate aceasta? . . . .

Oare este drept ca acel nenorocit funcționar care a servit numai 20 ani și moare, să piardă capitalul de 20000 lei, ca copiii săi să nu aibă nimic și cel ce a trăit 30 ani ușor, să aibă folosul și să lese copiilor sei mizerii pensione?

Casa pensiunelor nu are în vedere depunerile prin

rețineri ce face funcționarul, ci înălțimea funcțiunii; așa un funcționar începe de la treapta cea mai de jos și prin stăruință, protecțiunii, chiar înjosiri se căpătucște cu funcțiunii tot mai înalte; în fine ajunge mare, ajunge și timpul de 30 ani; el devine pensionar avînd dreptul salariului ultimei funcțiuni pe care poate n'a ocupat-o de cît 3 luni; un alt funcționar a început ca și el de la treapta cea mai de jos dar a fost rușinos, timid, el n'a putut face de cît un singur pas de avansare în 30 ani, devine pensionar cu dreptul salariului ultimei sale funcțiuni, sumă mică. Este oare drept ca funcționarul ce s'a căpătuit cu înălțimi funcționare să se bucure din reținerile celui mic?

Casa reținerilor n'ar face aceasta nedreptate, ea ar da funcționarului ca pensiune venitul sumei reținerilor sale și apoi familiei sale suma reținerilor.

Nedreptățile casei pensiunelor sunt atît de mari în cît își surpă ea însași temelia.

Cu o casă de ast-feliu de natură ca acea propusă de mine, casa reținerilor, socotind numărul funcționarilor la minima cifră de 50 miî după 30 ani și luând mijlocia capitalului de 20,000 lei, realizează enorma sumă de 1 miliard. Organizată fiind și aceasta casă pe bază de a nu se scoate capitalul de cît la moartea funcționarului, el se va bucura după 30 ani de venitul capitalului său, după calculele făcute de aceeași sumă ca și pensiunea: pentru acel cu 200 lei leafă îi vine 100 pensiune dar profit al capitalului său în casa reținerilor după cum se poate vedea din tabela de mai sus; casa de pensiuni, plătește și ea mai tot atâta adică: $\frac{3}{4}$ din leafa sa 150 lei, scăzut reținerile de 20%, ce face casa pensiunelor, remâne de plată 110 lei, vra se zică mai tot cifra pe care ar da-o casa de rețineri din simplul venit al capitalului, fără a înghite capitalul.

Deci casa reținerilor ar avea un fond al funcționarului pe care la moartea sa să-l dea familiei sale; nu ca casa pensiunilor care pentru mine rămâne ca un sac fără fund în care tornă ne-încetat fără a se pute umple în adevăr zilele din urmă am văzut că casa pensiunilor a făcut un împrumut de peste 1 milion de la casa de depuneri; trebuie să fie foarte bine conduse activitățile acestei case care adună bani fără samă și tot așa e în bilanțul său!

Mi se pare că cu rezolvirea acestei probleme a sfârșitului casei pensiunilor și înlocuirea ei prin o casă de rețineri capitalizatoare, am ajuns la scopul ce mi-l propusesem, adică a face din funcționar un mic capitalist.

Îmi rămâne acum a arata cum funcționarul capitalist poate pune începutul unei industrii, comerț sau meserie stabilă.

Pe câtă vreme funcționarul nu are înaintea sa un capital, direcțiunea ce dă el copiilor săi este aceea ce a avut dânsul, el nu le poate da altă ocupație, altă direcțiune; funcționarismul este toată ținta tinerimei am mai spus și o mai zic. Din moment ce funcționarul are înaintea sa pentru viitorul copiilor săi un capital, atunci natural și direcțiunea copiilor săi va tinde și'n altă parte, copiii funcționarului la moartea sa, găsesc în urma lui o adevărată comoară; cu sprijinul acestui capital mic dar real el poate a începe o meserie, asociațiunea între el poate da naștere unei industrii naționale apoi vieții ei, comerțului. Capitalul se știe că joacă principalul rol în rezolvirea problemelor economice, el este artera, de la care pleacă totul, este puterea încrezătoare a întreprinderii.

Cu unul cred că âst-feliu stratele societății noastre să se pute întări și aceea discordanță, care astăzi a devenit amenințătoare s'ar aplana.

Dacă astăzi tinerimea noastră nu tinde de cât la burocratie cauza este, că nu are alt drum deschis viitorului său; când însă părintele este sigur pentru fericirea copilului său îl va îndrepta pe calea nouă, cale de muncă productivă: un copil meseriaş, un altul industrial. Inmulţirea capitalurilor este semnul cel întâiu că societatea poate cu succes întreprinde opera regenerării sale.

Aceste le-am zis apropo de chestiunea ce-mi propusesem: cum am putea pune începuturi de industrie, comerţ şi meserii; alţii experienţi conducă firul mai departe; aşi fi mulţumit când cuvintele mele n'ar rămâne zadarnice şi chestiunea propusă de mine s'ar discuta cu seriozitate de către cei competenţi.

(Vom reveni).

Grigore C. Buţureanu.

CATEHISMUL CULTIVATORULUI
MANUAL COMPLECT DE AGRICULTURA
 CU APLICAŢIUNE LA
SCIINŢELE FISICO-NATURALE
 DE
S. P. RADIAN.

Una dintre scrierile cele mai bine îngrijite şi mai bine îngetate, destinată a umple un gol destul de însemnat în literatura noastră agricolă, este,—fără îndoială—catechismul cultivatorului.

Junele autor care a dat la lumină acest manual, ce este, o repetăm, merită a aduce adevărate servicii populaţiunii rurale a ţării, merită recunoştiinţa noastră.

Elocinţă, claritate, logică, sciinţă, căldură, energiă, fru-

conștiența stilului: eaca care sunt pe scurt, odoarele ce împodobesc opera D-lui Radian.

Cu aceasta însă, să nu se creadă că am pus pana noastră în serviciul cauzei D-lui autor, condus fiind de oare-care interese particulare, nu, câtuși de puțin; și cine ne cunoaște, știe ferma credință, nu va sta mult la gânduri spre a mărturii că dreptate avem;—dar voim că acolo unde vedem binele, fie el de ori și ce natură, și de ori și cine ar fi adevărat, să'l punem în relief; să'l scoatem la lumina zilei; să dăm sprijinul nostru moral spre încurajarea celor în drept; și nici acesta este—după părerea noastră personală—datoria ori-cărui bun român, ori-cărui simte în sine curgând fluidul celui mai curat patriotism.

Literatura noastră, în toate ramurile de activitate românească, trebuie să o recunoaștem, se găsește în cea mai costolivă stare, este săracă cu totul, în stare rudimentară, nu se află de cât în fașă; și cu toate acestea nici un termometru nu este mai drept arătător de starea civilizațiunii și a culturii ori cărui popor ca literatura sa națională.

Spre a pune însă această literatură pe un picior de propărire, spre a o pune în pozițiune ca ea să'și ia tot sborul toată dezvoltarea puternică, este nevoie, accentuăm aceasta, să dăm sprijinul nostru material, moral și intelectual, autorilor de ori-ce gen, de ori ce specialitate căre 'și vor fi dat olințe neobosite, vor fi sacrificat timp și avere pentru însoțirea coronei literaturii naționale cu o nouă petricică cu un nou tezaur prețios.

Vorbind ast-feliu însă, noi nu înțelegem de cât pe autorii cei adeverați, cari vor fi dovedit că sunt apți, că au talentul necesar spre acest scop și nu pe acei medioeri scriitori, cari nu numai că nu aduc nici un folos, dar sunt vătămători societăței, ca unii ce imbibează tinerimea cu fel de fel de idei greșite imprimând cu chipul acesta înțelegerii fragote a vlăstărilor tulpinei române o direcțiune contra-

ră buunului simț, contrară adevăratei științe.

De aceștia să ne ferim ca de o primejdie în înțelesul cel mai propriu al cuvântului.

Să fim dar cu multă băgare de samă în alegerea producțiilor științifice de ori ce natură, când avem nobila dorință a ne îmbogăți mintea, a ne mări cunoștințele de tot soiul.

Una dintre scrierile, care întrunesc condițiunile cerute pentru această din urmă condițiune este și, fie-ne permis a o spune, producțiunea D-lui Radian.

Cetind cu luare aminte catechismul cultivatorului, o mulțime de cunoștințe agricole de un interes și de o însemnătate isbitoare, îți iesă la ivală în tot momentul căutând cu grăbire a pătrunde, dacă mi să iartă espresiunea, prin toți porii crierilor nostri. Și într'adevăr scrierile cele mai bune, dacă nu posed acel farmec acel stil curgător, dacă materiile nu sunt espuse după o metoadă rațională, acea scriere devine obositoare, este puțin gustată de inteligența cetitorului interesat.

Cu totul diu potrivă însă se întâmplă acolo unde găsești acel ceva neexplicabil, cea vervă ce nu o posed de cât prea puțin din, autorii români, și care de altminteri îți desvolta așa de mult priceperea, și-ți măresce gustul de a ceti și a învăta într'un chip considerabil, la fie-care pagină, la fie-care frasă.

Eaca una dintre calitățile de căpetenie ale operei D-lui Radian.

DI. Radian a divisat manualul seŭ de agricultură în 10 părți deosebite; fie-care tratează de un subiect a parte, așa:

Partea I-ia Despre solul arabil și ameliorațiunile constituțiunei lui.

- „ II-a „ plante și agenții naturali ai vegetațiunei.
- „ III-a „ preparațiunea solului și instrumentele aratorii.
- „ IV-a „ multiplicațiunea plantelor.
- „ V-a „ asolamente și întreținerea recoltelor după însămințare.

- Partea a VI-a Despre cultura plantelor
 „ VII-a „ animalele domestice.
 „ VIII-a „ apicultură ori cultura albinilor.
 „ IX „ sericicultură, ori cultura gândacilor de
 mătase
 „ X-a „ Industriile agricole.

După cum vedem în acest tratat s'a atins mai toate punctele referitoare la agricultură și în toate aceste divisiuni esențiale sunt făcute cu mult talent și materiile, după cum te va pute convinge fie-care, aranjate cu o adevărată mină de maistru.

În fruntea fie-cărei din părțile sus indicate sunt puse mai multe precepte de o importanță zdrobitoare și pline de învașăminte pentru orî și cine se interesează cu adevărat de prosperitatea și mărirea neamului românesc.

Libăr este tot insul să judece dacă suntem ori nu greșiți când afirmăm aceasta.

El autor spre a dovedi importanța instrucțiunii agricole se rostogolește în modul următor:

„Toate operațiunile agriculturii sunt fondate pe principii care nu pot fi urmate fără a fi cunoscute. Cu toate acestea în țara noastră, cultivatorii, marele număr, ei care formează temelія statului nostru, sunt lipsiți de instrucțiunea agricolă: deci instrucțiunea publică la noi este un superb edificiu fără temelія. Utilitatea și necesitatea ne silesc să încetăm cu esilitatea agriculturii din scolele noastre publice.“

Mai departe stăruind asupra acestui punct adaogă:

„Noștința este o fortăreță, ce nu se poate lua prin raționare. Știința însufleșește practica agricolă. A lumina cultivatorii asupra propriilor lui interese, este cel mai sigur mijloc d'a propaga progresul agricol“.

Opre a arăta cât de mare este utilitatea arăturilor adincî: „cavă de învășăminte substanțiale pune în vederea cititorului:

„Progresul dintr'o țară se poate judeca și după modul cum cultivatorii fac arăturile.“

„Să ne silim a îndoi adîncimea arăturilor noastre ca să nu mai ast-fel vom îndoi cu înlesnire recolta la pogan.”

Cînd vorbește despre modul cum urmează a se face culturile zice:

• Recolta ce cultivatorul speră cu toată inima a înmăgăzina în fie care an, depinde nu numai de la clemența cerului și lucirea razelor soarelui ci tot d'anna de la o bună cultură.”

Eacă în scurte cuvinte, însemnătatea ce au asolamentele după Dl. Radian:

„Bunele asolamente sunt adeverate grînare de abundență pentru o țară.

„Ele au de rezultat creșterea valorii pămîntului, bunăstarea și preparatiunea, sporirea consumațiunii și prin urmare multiplicatiunea populațiunii.”

Câte adevăruri nu se cuprinde în următorul pasagiu și tot de tare ar trebui să resune la urechia celor mai mulți din agricultorii noștri:

„Agricultura s'a pus în zilele noastre la scoala științei, ca și medicina, ca și dreptul. Ea și-a plecat ochii spre pămînt și spre plantele ce cultivă, spre aer și spre apă: le a analizat, le a studiat și a dedus legile producțiunii organice. Nepăsarea și prejudiciile sunt inamicii agriculturii. Aci cu pretutindenea adevărul este în lupta cu erorile, progresul cu îndărătnicia. Lupta fiind liberă și deschisă să sperăm că erorile, vor fi învinse și îndărătnicia combătută.

Vorbînd despre cultura albinelor și a gîndacilor de mătase, ce împreună formau principalele ocupațiuni românești și care nu de multă vreme erau în starea cea mai înfloritoare, Dl. Radian ne atrage atențiunea prin următoarea înștiințare:

„Să nu uităm că Provedința ne a dat mijloace spre a asigura existența noastră și spre a îndulci viața noastră. Albinele sunt unul din aceste mijloace. Ele fac parte din întregul ce l'am numit bogăție și prosperitate națională.”

Și mai departe despre sericicultură:

„Nu nu uităm asemenea că și gândacii de mătase fac parte din tutregul ce l'am numit bogăție și prosperitate națională.”

și în fine sfârșesce cu cuvintele următoare:

„Ca industrie, agricultura caută a scote din plantele cultivate și animalele produse cit mai multe lucruri utile vieții omului prin aplicațiunea științei și a forțelor omenesci.”

Am putea să intrăm în mai multe amenunte, am putea face mai multe comentarii asupra acestor precepte, cadrul în care al acestei reviste nu ne permite a intra în prea multe detalii.

Unele care din ce le zece părți în cari s'a divizat catechismul cultivatorului, sunt subîmpărțite în mai multe capitole, și întrășișează pe scurt dar foarte înțelegător, toate operațiunile ce urmează a face un agricultor care vrea cu ori ce pret să se desfacă de vechele prejudeți de rutina condamnată ce ca o adevărată rugină l ține pe loc și l face a fi trecut de semenii sei din țările occidentale, când este vorba a se pune pe terămul concurenței, în luptă pe terenul economic.

Time nu mai avem de perdut.

Cultivatorii trebuesc să înțelegă odată pentru tot d'a-una că, datoria lor de căpetenie este a apuca o altă cale în ceea ce privesc chipul de exploatare a proprietăților ce administrează.

Introducerea rotațiunilor plantelor cultivabile, a asolamentelor sistematice este un lucru de toată folosința pentru agricultor, și hotărâte a face o adevărată revoluțiune favorabilă în economia acestei țări.

Consultați dar D-lor agricultori ori ce carte a meseriei practice, căutați a vă instrui, a da sprijinul Dv. însemnat al autorilor de această categorie, lăsați o dată indiferența culpabilă ce opresce avântul destinat a și lua, fiind pusă în condițiunile cele mai proprie, agricultura țării noastre.

Una dintre aceste producțiuni agricole este și opera D. lui Radian.

Vă o recomand.

Cetiți o cu atențiune; încercați a aplica învățemintele ce se coprink într'iusa, căci ast-fel procedind veți aduce serviciul considerabile patriei noastre comune ce o susțineți și a iubiți cu atita ardore. cu atita devotament.

Tânganu 5 Iuliu

P. Antonescu.

Membru în comisiunea I-a de organizare a învățământului pentru pădurile Statului.

ORIGINA CHIMIEI.

Pentru ce voești a ne vorbi de chimie, mă vor întreba unii din lectori: pentru a ne pune înaintea formule și metode de preparațiune? Nu: nu pentru aceasta: dar pentru a arăta, cum a luat naștere această ramură a științei, care, pe cât pare a li de monotonă, serioasă și de nu interes relativ în teorie, pe atât e de necesară și folositoare prin aplicațiunile sale practice, care constituie astăzi aproape totalitatea industriilor lumii. În adevăr: de la cele mai mici și mai neînsemnate lucruri ce purtăm și de care ne servim, până la acele de care avem absolută nevoie și mai ales obiectele de lux și comoditate, toate aceste nu au avut nevoie a suferi operațiunii chimice pentru a ajunge în starea în care ne servim de ele? Iată un os rămas de la masa unui bogat, el este aruncat fără a li se da altă considerațiune de cât ca unui lucru netrebuincios; cu toate aceste el conține în sine unul din elementele cele mai violente: conține fosforul, acel

corp arzător pe care numai chimia știe a-l estrage. Iată ce-
 ce din sobele noastre pe care o considerăm ca un lucru
 fără altă întrebuințare de cât facerea leșiei: chimia însă prin
 transformarea ei poate scoate din ea diverse preparate de un
 folos general și o întrebuințază la fabricarea multor obiecte de
 prima necesitate; în fine câte exemple nu am pute da pen-
 den a arăta necesitatea și importanța acestei ramuri a ști-
 ințelor? Iată un flacón cu acel delicios parfum numit: Es-
 sence de Stânca; de unde l'a preparat Chimia? din urină. Iată a-
 în o stâncă enormă în mijlocul unui drum pe care sute de
 oameni să năcăjesc în zadar a o sfarma. Un singur om cu
 a mică cantitate de nitroglicerină și stânca sare în mii de
 bucăți! . . . .

Iată o mulțime de fapte din care apare până la evidență ro-
 tal ce joacă chimia. Chimia este știința ce posedă și e stăpână
 pe secretele naturii: ea este aceea ce esplică cum ia naștere
 corpurile în lume; ea este aceea care poate reproduce mare
 parte din corpurile naturale; ea în fine este știința care
 a pus pe om în pozițiune de a reproduce în mic ceea ce
 natura produce în univers! . . . .

De când datează această știință atât de folositoare: care
 este geniul ce a descoperit-o?

Nu a ezistat un om care să o descopere, dar popoarele
 de la începutul întunecos al existenței lor, conduși de nevoi
 au făcut încetul cu încetul unele descoperiri care adunate la
 un loc, au format această știință. Ori cât de departe vom
 merge în trecutul obscur a unui popor antic, va trebui să
 găsim urme de preparațiuni chimice, pe care de sigur în-
 tâmplarea le-a făcut cunoscute. Așa le Fenicienii, Egiptenii,
 Indienii, Grecii, Romanii găsim urme de Ceramică, tinctură și
 altele remase din timpuri imemorabile. În adevăr ce era pur-
 pura Fenicienilor, balsamul Egiptenilor, întrebuințate din
 timpuri așa de vechi? de sigur primele descoperiri facute în
 chimie.

Dar pe noi nu ne interesează atât de mult aceste lucruri care erau datorite numai întâmplării: noi ne interesăm de începutul chimiei ca știință.

Sunt scrieri care zic că chimia este descendenta Alchimiei. Dar ce este Alchimia?

Pentru a putea răspunde acestei întrebări trebuie a da în scurt istoricul chimiei din timpurile vechi și medii, pentru a vedea ce cunoștinți chimice ezistau în acele timpuri.

Este evident că primele începuturi de cunoștinți chimice au fost acele relative la prepararea obiectelor de prima necesitate, mai ales a acelor de hrană. Așa: pâinea, vinul, unt-de-lemnul au fost descoperite mai întâi, după aceasta încep să se vede întrebuințându-se metalele pentru prepararea diverselor obiecte necesare, pe care mai întâi și le făceau numai din pietre silicioase; mai întâi apare bronzul, apoi fierul și în urmă cele alte metale precum, aurul, argintul, plumbul, cositorul, arama, mercurul etc.

Sulfurele, nitrul, sarea ordinară, calcarul cu varietățile sale apoi culorile întrebuințate în tinctură, fibrele textile, otelurile, apele minerale, proprietățile apei și a aerului sunt cunoștințele capătate cu încetul în timpurile vechi. Toate aceste descoperiri au trebuit să dea naștere și la idei teoretice. Așa unii scriitori moderni afirmă că Mitologia Greacă și Română conține sub forme alegorice multe secrete de chimie. (Va urma.)

C O R E S P O N D E N Ţ A.

Scrisorile D-lor V. Alexandri și S. Pastia, se vor publica în numărul viitoriu; asemenea și răspunsul la ele.

Comitetul societății, aduce viile sale mulțumiri D-lui ministru V. A. Urechia, pentru înzestrarea bibliotecii Societății: „Asachi” cu opera: „Poveștile Peleşului de Carmen Sylva.”